

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 1

Рівне – 2013

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 1 - Рівне: РДГУ, 2013 – 203 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович академік-секретар відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім.

Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна - доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна - доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна - доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович - доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна - доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович - доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна - кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29 листопада 2013 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

УДК 159.942

О.Д. ГЛАВІНСЬКА, В.О. САВУЛЯК

ЕМПАТІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА

Резюме. Зміст статті спряє розширенню та уточненню психологічних уявлень щодо розвитку емпатії у процесі спілкування та її впливу на ефективність педагогічного спілкування.

Ключові слова: форми емпатії, ідентифікація, децентрація, комунікативна майстерність педагога, стилі педагогічного спілкування.

Постановка проблеми. Останнім часом у психологічній науці спостерігається посилення уваги до методологічних, теоретичних, експериментальних та прикладних проблем психології спілкування. Причина цього інтересу до всієї сукупності проблем, які виникають перед наукою під час вивчення спілкування зрозуміла. Без наукового висвітлення феноменології, закономірностей і механізмів багатовимірного поліфункціонального процесу, яким є спілкування, неможливо створити загальну теорію формування психіки людини і розвитку її особистості. Без такого висвітлення неможливо сконструювати науково-обумовлений методичний інструментарій для практичної роботи з людьми у сфері навчання і виховання, виробничої праці, відпочинку.

Мета повідомлення – проаналізувати теоретичні та емпіричні питання розвитку емпатії як професійно знічної риси.

Людина живе і розвивається в суспільстві, в оточенні груп людей. Під впливом інших ми можемо змінювати свою поведінку і свої думки, переживати будь-які почуття в результаті взаємодії з іншими. Але все це відбувається завдяки тому, що обмінюючись інформацією і переживаннями з іншими, кожен з нас так чи інакше бере участь у спілкуванні. Спілкування є основним джерелом виникнення таких явищ, як сприйняття і розуміння людьми одне одного, спільної діяльності і міжособистісних відносин.

Іноді ми не зважаємо на власний стиль, засоби та стратегії спілкування. Якщо ж говорити про комунікативну майстерність в контексті спілкування, можна сказати, що це дуже потужна категорія, наповнена філософським та психологічним змістом.

Очевидно, що ефективне спілкування, як і ефективна спільна діяльність людей і міжособистісні відносини неможливі без правильного сприйняття, оцінки, взаєморозуміння партнерів. Ці вищезазвані механізми відносяться до перцептивної сторони спілкування, або якщо говорити ширше, до соціальної перцепції. Вченими в соціальній перцепції виділено ряд універсальних психологічних механізмів, які пояснюють те, як відбувається процес оцінки іншої людини на основі сприйняття її зовнішніх особливостей. До таких психологічних механізмів відносять такі механізми як ідентифікація, рефлексія, емпатія.

Дослідження емпатії є актуальним, оскільки вона є важливою умовою ефективного спілкування, взаємодії, спільної діяльності людей. Крім того, емпатія, як якість особистості, є важливою для багатьох видів професійної діяльності, особливо педагогічної.

Згідно з соціальним замовленням сучасне суспільство перед системою вищої педагогічної освіти ставить завдання професійної підготовки вчителів високої кваліфікації. Адже нова українська школа повинна забезпечити всебічний розвиток людини як особистості - найвищої цінності суспільства. У наш час спостерігається дефіцит особистісних рис і якостей педагога, необхідних для організації ефективної діяльності виховання учнів, не говорячи вже про формування їхньої особистості. Важливе значення має саме психологічна підготовка, зокрема комунікативна, адже педагогічна праця належить до соціального типу професій, основою яких є спілкування, а одним із аспектів спілкування, значущим в педагогічному процесі, є емпатія.

Емпатія – одне з тих явищ, уявлення про які виникло досить недавно внаслідок розвитку знання про психіку людини. Хоча з цим поняттям зустрічався, напевне, кожен психолог – введено воно було лише на початку ХХ ст. Е. Тітченером для позначення почуття, близького за змістом до симпатії. Вивчення феномену емпатії обумовило появу кількох основних підходів у трактуванні і визначенні природи емпатії, які існують у сучасній психології. Емпатія передбачає можливість зрозуміти почуття співрозмовника, жити його почуттями, співпереживати йому. Ця здатність найбільш «невловима» для аналізу, але очевидна для всіх людей, що спілкуються. Здатність до емпатії розвивається в людей, які самі достатньо пережили і багато відчули. [9, 56]. Найтипівішими формами емпатії є співпереживання і співчуття. Співпереживання передбачає переживання індивідом тих самих почуттів, які відчуває інший, але це переживання звернене на себе. Індивід переживає або те, що може статися з ним у майбутньому, або те, що вже пережив у минулому. Співчуття - це переживання негараздів іншого безвідносно до власного стану [7; 785].

Адлер розглядає емпатію як одну з креативних функцій особистості: «Емпатія починається, коли одна людина розмовляє з іншою. Неможливо зрозуміти когось іншого, якщо неможливо при цьому ідентифікуватись з ним». [1; 79].

Механізм емпатії в певних рисах подібний до механізму ідентифікації: вміння поставити себе на місце іншого, поглянути на речі його очима. Проте, «поглянути на речі чиймись очима» не обов'язково означає ототожнити себе з цією людиною. Якщо людина ототожнює себе з іншою людиною, це означає, що вона буде свою поведінку так, як буде її цей інший. Коли ж людина виявляє до нього емпатію, вона просто бере до уваги лінію його поведінки, але свою власну поведінку може будувати зовсім інакше. В обох випадках враховується поведінка іншої людини, але результат спільних дій буде різним: одна справа зрозуміти партнера по спілкуванню, ставши на його позицію, діючи відповідно до неї; інша – зрозуміти його, врахувати його точку зору, навіть співчувати йому, але діяти по-своєму.

Провідну роль у здійсненні емпатії відіграє підсвідомість. Внаслідок цього вона може відбуватися навіть тоді, коли людина й не підозрює про те. Емпатія являє собою відображення світу на емоційному рівні. Якщо мають місце емоції, то це означає, що задіяні життєві потреби. Тому суб'єкт впливу шляхом емпатії, на відміну від суб'єкта імперативного або маніпулятивного впливу, завжди реалізує в ньому свої життєві потреби. І це не лише абстрактне судження, але й доведений життям факт. На думку А.А.Бодалева, як феномен особистісного контакту емпатія безпосередньо регулює взаємовідносини людей і визначає моральні якості людини. В процесі емпатійної взаємодії формується система цінностей, яка в подальшому визначає поведінку особистості стосовно інших людей [2; 205].

Вираженість емпатії і її форма (співчуття, співпереживання) залежать як від природних особливостей особистості, наприклад, темпераменту, загальної чутливості, так і від умов виховання, життєдіяльності людини, її емоційного досвіду. Емпатія виникає і формується у взаємодії, спілкуванні. В основі цього процесу лежить механізм усвідомленої чи неусвідомленої ідентифікації.

Розвинута у людини емпатія – ключовий фактор успіху в усіх видах діяльності, і, перш за все, в навчанні і вихованні. Тому емпатія розглядається як професійно важлива якість педагога. Як відмічав В.А. Сухомлинський, «вчителю слід починати з елементарного, але разом з тим і найскладнішого – з формування здатності відчувати душевний стан іншої людини, вміти ставити на місце іншого в різних ситуаціях». Емпатія сприяє збалансованості міжособистісних стосунків. Вона робить поведінку людини соціально обумовленою. Але така емоційна форма пізнання іншої людини, як емпатія, нерідко недостатньо представлена в структурі особистості педагога. Причому найбільш слабо проявляється та форма емпатії, яка направлена від дорослого до дитини, тобто, яку можна назвати між віковою. В той же час, саме даний компонент мислення обумовлює потрібний рівень вирішення педагогічних проблем, які вимагають орієнтації в психології дитини, розуміння її особистості. Вчителі з нерозвинутою емпатією часто допускають педагогічну безтактність, звертаються до невинуватих покарань. Вони не здатні стати на місце дитини, орієнтуватися в світі значимих для неї переживань, прийняти її оцінки як свої власні, а отже, не розуміють її [5; 373].

Структура рефлексивних здібностей складна і містить не лише виявлення системи провідних цілей і мотивів поведінки і розпізнавання на основі аналізу вчинку учня, його особистості, але і подолання негативних стереотипів і установок при розпізнаванні особистості учня, проникнення в приховані резерви його розвитку, передбачення поведінки і діяльності дітей в певних життєвих ситуаціях і спрямування подальшого розвитку кожного з них.

За перцептивними здібностями вчителів можна поділити на два типи. Перший з них надає перевагу складній диференціації у розумінні учнів. Високий рівень ідентифікації без стереотипності оцінок учнів і себе, вираженість як конкретної педагогічної емпатії на уроці, так і загальних емпатійних тенденцій.

Другий тип характеризується складною інтегрованістю в розумінні учнів, низьким рівнем ідентифікації, пов'язаним із стереотипністю оцінок себе і учнів, як носіїв ролей «учитель» і «учень», проявом лише загальних емпатійних тенденцій.

Чільне місце в умінні зрозуміти дітей займає позитивна професійно-педагогічна спрямованість діяльності вчителя. Якщо вчитель задоволений своєю професією – він відчуває потребу у спілкуванні з дітьми, краще пізнає їх внутрішній світ і застосовує отримані знання в роботі з ними. Педагогічну функцію комунікацій можна розглянути як різновид управлінської. Остання ж підпорядковує собі інформативну, емотивну та фактичну функції. Водночас зазначимо, що характерним для педагогічного управління є досягнення мети не тільки завдяки адміністративному чи психологічному тиску, через вказівки, накази, прохання, а й за допомогою виховання в душі певних ідей, тлумачення інформації, узгодження позиції, переконання, а також застосування прийомів навчання, сприяння наслідуванню, через співпереживання, контактування на прийнятному для партнерів рівні, встановлення особистісних зв'язків (у тому числі симпатії, приязні). Адже підтримку дитини вчитель виражає, підкреслюючи її здібності і можливості – її позитивні сторони. Контакти очей, лагідна посмішка, хитання головою в сукупності зі схваленням того, що робить дитина, повідомляє учневі, що вчитель вірить в його сили та здібності і буде підтримувати його навіть тоді, коли дитина не досягає успіху [8; 18].

У підготовці до уроку важливого значення, з позиції його ефективності, набуває те, що називають «налаштованістю на урок», або психологічною самоорганізацією вчителя.

Стан, який виникає внаслідок правильної психологічної самоорганізації вчителя, містить декілька компонентів:

1. Позитивне ставлення до дітей узагалі, відчуття задоволення від роботи з дітьми.

2. Психологічна готовність вчителя працювати з дітьми певного віку. Для цього: по-перше, необхідно знати вікові психологічні особливості учнів; по-друге, що надзвичайно ефективно – не тільки знати, а й відчувати, розуміти проблеми дітей як свої, бути емпатійним. Педагог із розвинутою емпатією безпроблемно контактує з дітьми, ефективно організовує навчальну діяльність, користується повагою та любов'ю дітей. І навпаки: невміння вчителя сприймати й розуміти порух дитячої душі неминуче призводить до відчуження, проблем у навчальному процесі, конфліктів із негативними наслідками, у тому числі й погіршення здоров'я вчителя, передчасного психічного і фізичного старіння.

Розвитку педагогічної емпатії, безумовно, сприяє позитивне ставлення до дітей, увага до них, але для того, щоби прислухатись і розуміти, потрібно вміти уявити себе на місце учня. Психологи радять перед спілкуванням з класом певного віку протягом 10-15 хвилин виконувати такі вправи: цілеспрямовано згадувати найважливіші моменти зі свого шкільного життя: мрії, хвилювання, провідні потреби, найяскравіші моменти взаємодії з ровесниками та вчителями. Регулярне виконання такої вправи значно сприяє розвитку педагогічної емпатії.

3. Психологічна готовність учителя до спілкування і співпраці з певним класом. Для цього учитель повинен: по-перше, уміти бачити в певному класі «психологічну індивідуальність», своєрідну особистість, по-друге, знати індивідуальні психологічні особливості учнів цього класу - тих, хто здатен створити проблеми, і тих, хто потребує психолого-педагогічної підтримки, розуміти безмежність дитини.

4. Психологічний співнастрій учителя з метою уроку, готовність до емоційної включеності в діяльність, зацікавленість у дослідженні поставлених цілей, впевненість у собі та в учнях.

Окремо потрібно виразити етичну готовність учителя, яка виявляється, насамперед, у його тактовності. Тактовність учителя можна визначити як єдність позитивного морального ставлення до учнів і педагогічно завершеної форми спілкування з ними [6; 40].

Від самого початку уроку, в основному в процесі цілепокладання і мотивації до вивчення певного матеріалу вчитель формує в учнів установку на урок. За виникнення позитивної установки учень швидко включається до навчальної діяльності, як правило, має в ній успіх. Байдужість до уроку, відчуженість – це негативна за своєю педагогічною сутністю установка. Інші дистанціюються від спілкування та взаємодії з учителем, навчальна діяльність триває в'яло.

Існує кілька прийомів, за допомогою яких учитель може сформувати в учнів позитивну установку на урок.

Одним із таких прийомів є проєкція на дітей позитивної установки, емоційного включення вчителя, зацікавленості результатом, впевненості в собі та дітях, передбачення успіху. Усі ці психічні переживання і стани вчителя, які складають його установку, оформляються словесно, мімікою, жестами, емоційним забарвленням мовлення. Можна сказати, що це установка симпатії.

Слід зазначити, що конструктивність педагогічного впливу, тобто такого, що сприяє психічному здоров'ю, розвитку та актуалізації особистості дитини, залежить від рівня особистісної децентрації та індивідуалізації педагога, тобто подолання ним егоцентричних і конформістських настанов.

Особистісна децентрація є процесом і результатом зміщення центру прагнень людини з власного еґо на інших людей і універсальні цінності. Лише де центрована людина здатна до емпатійного діалогу. Людина, що не подолала еґоцентричних тенденцій, схильна будувати стосунки з людьми на нерівноправній ієрархічній основі (вищий – нижчий).

Численні дослідження свідчать, що в чоловіків-педагогів порівняно з жінками:

- нижчі показники емпатійних і авторитарних тенденцій;
- вищі показники буттєвих цінностей, автосимпатії, автентичності у спілкуванні;
- більш виражені настанови на компроміс.

Отже, згідно з цими даними, жінки-педагоги, можливо, більш емпатійні й альтруїстично орієнтовані, ніж чоловіки.

Для педагогів імовірними є чотири різні стилі спілкування з учнями. Ці стилі відрізняються ступенем рівноправності стосунків, а також мірою виявлення учителем підтримки, самостійності та ініціативи учня. Ці стилі означено як: функціонально обмежувачий, функціонально індивідуалізуючий, емпатійно обмежувачий і емпатійно індивідуалізуючий.

Функціонально обмежувачий стиль спілкування з учнями імовірний для педагогів, які формують свою взаємодію з учнем на нерівноправній основі з тенденцією до дрібної регламентації, яка не дає простору для його самостійності, вони не цінують автентичних проявів дитини, не підтримують спроб самовираження. Учні, які прагнуть самовиражатися, перебувають у більш-менш явній конфронтації з педагогом, зазнають утисків від нього та від конформної більшості. Учні, які інтуїтивно прагнуть до емпатійних міжособистісних стосунків, також виходять за межі розуміння педагога, стають об'єктом недоброчинливої уваги.

Вчителі з функціонально індивідуалізуючим стилем спілкування будують взаємодію з учнями на основі нерівноправної залежності, але ця залежність не характеризується дрібною регламентацією, дає досить простору учням для самостійності й самовиявлення. Педагоги пишаються досягненнями деяких учнів, підтримують їхнє прагнення успіху, заохочують їхню самостійність і це сприяє індивідуалізації учнів. Але психологічна атмосфера в класі незатишна, просякнута суперництвом, боротьбою за статус, прагненням вивиситися за рахунок інших.

При емпатійно обмежувачому стилі спілкування учитель перебуває у тісних емпатійних зв'язках з більшістю учнів, що сприяє подоланню еґоцентричних і групоцентричних тенденцій, формуванню альтруїстичної мотивації, але гальмує розвиток самостійності, індивідуалізацію учнів. Педагог схильний уникати контракції навіть там, де вона потрібна, виявляє в спілкуванні зі свавільним учнем зайву м'якість і поступливість, потураючи його руйнівній активності.

Отже, за такого стилю спілкування клас ділиться на більшість, яка гуртується навколо вчителя й меншість, що перебуває поза сферою емпатійних зв'язків з учителем. Перші розвиваються в напрям децентрації, залишаючись еґо- або групоцентрично спрямованими. Розвиток окремих учнів відбувається більш-менш гармонійно, оскільки психологічна атмосфера в класі, хоча і не оптимальна, але сприятливіша й толерантніша, ніж у вчителів функціональних стилів спілкування.

Вчителі з емпатійно-індивідуалізуючим стилем спілкування мають такі зв'язки з учнями, які їх не обмежують: не заважають самостійності, дають достатньо простору для експериментування й помилок. Учитель, контролюючи певні межі цього простору, свідомо відмовляється від контролю учнів у цих рамках, що сприяє формуванню незалежної поведінки, автоматизації, індивідуалізації. Учень має можливість вільно самовиражатися, але не за рахунок іншого учня або самого педагога. Тобто, учень має змогу бути дисидентом, а іноді лідером не тільки щодо інших учнів, але й щодо педагога. Емпатійне спілкування з таким учителем сприятиме подоланню учнями еґо- і групоцентричних тенденцій, формуванню альтруїстичної мотивації й загальнолюдських цінностей. Створення простору для самовиявлення, підтримка самостійності учнів сприяє їхній індивідуалізації [3; 117].

Висновки. Зазначене свідчить про необхідність упровадження спеціальних форм навчальної роботи, котрі сприяли б інтенсивному розвитку соціально-перцептивних механізмів майбутніх педагогів, вдосконаленню їх здатності до ідентифікації та емпатії. Таким видом учбової діяльності є участь в активному соціально-психологічному навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г.С. Практическая психология / Г.С. Абрамова. Издание третье, стереотипное.- Етеринбург: «Деловая книга», 1998.- 368с.
2. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. Избранные труды.- 3е изд., перераб. и доп.- М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЕК», 2002.- 320с.
3. Завгородня О.В. З досвіду вивчення особистісних характеристик педагогів/ О.В. Завгородня, Л.О. Курганська // Педагогіка і психологія №1, 2002.
4. Обозов Н.Н. Психология межличностных отношений / Н.Н. Обозов.- К.: Издательство „Лыбидь” при ун-те Киев, 1990.- 192 с.
5. Рогов Е.И. Личность учителя: теория и практика / Е.И. Рогов. Издательство Феникс Ростов-на-Дону, 1996.- 512 с.
6. Романенко Ю. Психологічне саморегулювання вчителя/ Ю. Романенко // Психолог № 28.- 2004.
7. Словарь практического психолога/ Сост. С.Ю. Головин.- Минск: Харвест, 1997.- 230с.
8. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: Психологія педагогічної праці / І.М. Цимбалюк: Навчально-методичний посібник–2-ге видання.- К.: ВД „Професіонал”, 2004.- 150 с.
9. Чуфаровский Ю.В. Психология общения в становлении и формировании личности / Ю.В. Чуфаровский.- М.: Издательство “МЗ-Пресс”, Издатель Воробьев А.В., 2002.- 232 с.

Резюме. Содержание статьи способствует расширению и уточнению психологических механизмов развития эмпатии в процессе общения и их влияния на эффективность педагогического общения.

Ключевые слова эмпатия, идентификация, децентрация

Summary. The table of contents of the article assists expansion and clarification of psychological presentations in relation to development of empathy in the process of communication and her influence on efficiency of pedagogical communication.

ЗМІСТ

Передмова

- Максименко С.Д. Теоретико-методологічні проблеми психології особистості
- Вірна Ж.П. Аксиологічний проєкт як чинник формування соціальної зрілості жінки
- Гошовський Я.О., Гошовська Д.Т. Генетично-психологічна парадигма вивчення особистісної ідентичності педагога
- Коваленко А.Б. Особливості застосування методів активного навчання у ВНЗ
- Литвиненко С.А. Використання воркшопів у фаховій підготовці майбутніх психологів
- Павелків Р.В. Аналіз проблеми ідентичності як психологічного феномену
- Петренко О.Б. Специфіка формування професійної гендерної компетентності майбутнього вчителя.
- Сергієнко В.П., Войтович І.П., Войтович О.П. Психолого-педагогічні особливості реалізації компетентісного підходу при комп'ютерній підтримці вивчення фахових дисциплін у ВНЗ
- Ямницький В.М. Здатність до саморегуляції як основа професіоналізації спеціаліста
- Артемова О.І. Розкриття креативного потенціалу студентів вищих навчальних закладів
- Бабак К. В. Особливості психологічного супроводу професійного розвитку студентів в умовах навчання у педагогічному коледжі
- Безлюдна В.І. Готовність молоді до побудови конструктивних зв'язків з родиною
- Бойчук В.М. Розвиток тізнавального інтересу у процесі підготовки майбутнього вчителя
- Бричок С.Б. Інтерактивні методи формування творчого потенціалу особистості майбутнього педагога у процесі вузівського навчання
- Бучко В.Б. Значення взаємозв'язку студента з групою в контексті свободи Е. Фромма
- Главінська О.Д., Савуляк В.О., Емпатія як складова професійної компетентності педагога
- Головань М.С. Компетентісний підхід як методологічна основа вищої професійної освіти
- Грицюк І.М. Соціальні орієнтації як аксіологічне утворення професійного становлення майбутнього соціального працівника
- Дарманська І.М. Розвиток управлінської компетентності майбутніх керівників навчальних закладів (професійно-функціональний компонент)
- Демянюк О.Б. Особливості становлення та типологія образу світу у студентів: теоретичний аналіз проблеми
- Джеджеря К.В. Професійно-педагогічне спілкування як проблема професіоналізації молодих викладачів вищих навчальних закладів
- Дружиніна І.А. Професійна ідентичність майбутніх психологів як умова їх професійного зростання
- Кириченко Н.А. Свідомий вибір як чинник формування професійної ідентичності у юнацькому віці
- Корчакова Н.В. Прогностична функція особистісного само сприйняття як основа професійного розвитку студента
- Кулаков Р.С. Психологічні особливості становлення професійної ідентичності особистості
- Лук'яник Л.В. Психолого-педагогічні засади підготовки майбутніх учителів до формування лінгвоукраїнознавчої компетенції школярів
- Маргітич К.С. Формування національної самосвідомості угромовної студентської молоді в Закарпатському угорському інституті імені Ференца Ракоці ІІ
- Михальчук Н.О. Смісл як відображення індивідуального образу світу студентів в діяльності з читання літературних творів
- Михальчук Н.О., Івашкевич Е. З. Психологічні умови ефективного засвоєння студентами іноземної мови
- Михальчук Н.О., Хупавцева Н.О. Аргументативний дискурс як механізм оволодіння студентами іноземною мовою
- Мудрик А.Б. Зміст професійної компетентності фахівця та психологічні особливості її формування у процесі вузівського навчання
- Мушкевич М.І. Психологічний супровід сім'ї з проблемними дітьми
- Ногачевська І.О. Інтерпретація художнього тексту як спосіб вдосконалення лінгвістичної освіти студента філолога
- Остапівський О.І. Взаємообумовленість професійної ідентичності та економічної свідомості студентської молоді
- Пивоварчук Т.О. Модель комунікативних здібностей студента –філолога
- Рудюк О.В. Феномен професійної ідентичності у детермінації переживання безробітними професійних криз
- Самолук А.В. Психологічне підґрунтя професійного становлення студентів-філологів
- Созонок О.С. Детермінанти розвитку психологічної культури майбутніх вчителів початкової школи
- Співак Л.М., Піонтковська Д.В. Стан вивчення проблеми національної ідентичності студентської молоді у вітчизняній психологічній науці
- Сторож О.В. Типологія творчої соціалізації особистості
- Турчина Л.І. Психосоціальний аналіз професійного самовизначення обдарованої молоді
- Фелоренко Р.П. Диструктивний вплив алкоголезалежних сімей у становленні особистості сучасного студента
- Філоненко М.М. Системний аналіз особистісного становлення майбутнього лікаря
- Хлівна О.М. Психологічна специфіка формування професійно значущих якостей майбутнього медичного працівника у вищому навчальному закладі
- Шевчук Ю. С. Подружнн сумісність сучасних сімейних пар: теоретичний аспект
- Шкарлатюк К.І. Завдання та методи тренінгу професійного самофутурування студентської молоді
- Яцюк Н.О. Роль студентського самоврядування у професійному становленні майбутніх психологів
- Ящук І.П. Формування соціальної компетентності молоді в умовах вищого навчального закладу

Доробки молодих науковців

- Бельська І.В. Особливості розуміння гендерної ідентифікації у підлітковому віці
- Богдюк М.О. Роль Інтернету у навчальній діяльності студентів
- Бурко Л.В. Психологічні аспекти діяльності фармацевта
- Вовкодавєць А.В. Вплив рівня емоційної стійкості особистості студентів на результативність їх навчальної діяльності

- [Вознюк Ю.С.](#), Психологічні механізми самоствердження юнаків
- [Волошин М.М., Назарець Л.М.](#), Аналіз взаємозв'язку тривожності та навчальної успішності студентів
- [Герман І.П.](#), Соціальний статус як чинник виникнення міжособистісних конфліктів у юнацькому віці
- [Дзюбак О.В., Назарець Л.М.](#), Психологічний аналіз професійної самореалізації студентів
- [Клубок Ю.О.](#), Самостійність як соціально-психологічний феномен
- [Корнійчук В.В.](#), Розвиток міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці
- [Кузьмік Т.О.](#), Психологічні особливості ставлення жінок до своєї зовнішності
- [Курдибаха О.](#), Особливості формування гендерної ідентичності підлітків у спілкуванні з однолітками
- [Луцик Г.О.](#), Особливості підготовки майбутніх психологів до роботи з неповнолітніми правопорушниками
- [Мазурець В.Ю.](#), Вплив стресу на розвиток психосоматичних захворювань у підлітків
- [Марчук В.С.](#), Психологічні особливості життєвих домагань майбутніх психологів
- [Мороз Т.Т.](#), Причини виникнення і перспективи попередження підліткової важковихованості
- [Навозняк Л.Л.](#), Формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкових класів засобами фольклору
- [Нестерук Л.В.](#), Взаємозв'язок статусних характеристик підлітків та їх схильності до узалежнень
- [Окач В.М.](#), Психологічний аналіз причин формування девіантної поведінки підлітків
- [Петренко С.В., Шахрайчук М.Й.](#), Автоматична інформаційна система управління навчальним процесом і розвиток професійної компетентності магістрантів
- [Родзяк М.М.](#), Психологічний аналіз емоційних переживань вагітних жінок
- [Солтис Г.М.](#), Психологічні особливості мотивації студентів до навчальної діяльності
- [Талайчук Т.М.](#), Психологічні особливості впливу реклами на свідомість людини
- [Усик В.С.](#), Вплив партнерських пологів на особливості психологічного клімату сім'ї
- [Целюк Л.Т.](#), Когнітивно-стильові особливості розуміння тексту студентами – філологами
- [Яблонська М.М.](#), Сучасна реклама та її вплив на розвиток учнів початкової школи
- [Відомості про авторів](#)*